

Føroyar - Danmark - ein gordiskur knútur

-Eneste udgang på Færøernes krise er en politisk løsning, der bl.a. indbefatter en ny hjemmestyreordning, som flytter det overordnede pengepolitiske ansvar for Færøerne til Danmarks Nationalbank og indbefatter et uafhængigt rigsfællesskabsorgan. Alternativet er, at rigsfællesskabet ophører - som følge af en uanstændig dansk Færøpolitik skriver danski búskaparfrøðingurin Lise Lyck, í eini greini í danska blaðnum Jyllandsposten nú um dagarnar. Hon skrivur:

Fra Antikkens tid kender vi historien om den store og uøselige knude Kong Gordios i Frygien knyttet mellem stridsvogn og ág, og om, at den, der løste knuden, skulle blive Asiens hersker. Som bekendt løste Alexander den Store knuden på en utraditionel måde, nemlig ved at hugge knuden over med sit sværd.

Inden for rigsfællesskabet har der siden 1992 udviklet sig en så alvorlig knude i forholdet mellem Færøerne og Danmark, at den truer med at føre til rigsfællesskabets opløsning, hvis den ikke løses nu. Men hvordan er knuden blevet så stor og uøselig, og hvad skal der til, for at knuden kan løses?

I korte træk er baggrunden følgende.

Færøerne førte i 1980'erne en stærk ekspansiv finanspolitik med omfattende låntagning til opbygning af infrastruktur og til omlægning af fiskeriet. Omlægningen til udvidet fiskeri i færøske farvande med bygning af lokale fiskerifabrikker var et erhvervspolitisk forsøg på at kompensere for virkningen for færøsk fiskeri af indførelsen på verdensplan af 200 sømils fiskerizoner. Denne ekspansive finanspolitik gjorde økonomien ekstra sårbar, da fisken stort set forsvandt. Da fiskerierhvervet er hovederhvervet på Færøerne og helt dominerer økonomien, udløste krisen i fiskeriet en krise i bankvæsenet, hvor der på daværende tidspunkt var to næsten lige store banker, den færøske ejede Sjövinnubanken og Føroyabanken ejet af Den Danske Bank.

Máttu gjalda, men høvdu onga ávirkan

Den 6. oktober 1992 meddeltes, at Sjövinnubankin måtte lukke, hvis ikke den fik omgående kapitaltilførsel. Færøske politikere blev hastende kaldt til København og måtte under stærkt tidspress acceptere at få et statslån, der blev kanaliseret over i en nydannet fond, Finansieringsfonden af 1992. Det betød introduktion af en model, hvor Landstyre ved sin underskrift forpligtede Færøerne til at tilbagebetale lånet uden at få bestemmelser over låneprovenuets faktiske anvendelse.

De nye nødvendige kapitaltilførsler, der blev påkrævet allerede fra årsskiftet og igen senere, og som skyldtes en alt for lille kapitaltilførsel i oktober 1992, fulgte samme model.

Samtidig stillede den danske regering i forløbet krav til en ny og ændret lovgivning, der bl.a. har ført til den nuværende inkonsistente og uensartede regulering af Færøernes fiskerikompleks. Marts 1993 medførte regeringens politik en ændring af ejerforholdene mellem Finansieringsfonden af 1992 og Den Danske Bank. Via et aktiebytte tillod aftalen, at Den Danske Bank blev mindre-talsaktionær i begge banker.

Føroyingar guldur og DDB slapp undan

I februar 1994 hastede den danske regering igen det færøske Landstyre for at skrive under på en aftale, der indebar, at der kun blev én bank på Færøerne, og at Den Danske Bank blev købt ud af penge fra Finansieringsfonden fra 1992, fremskaffet på ny som danske statslån til Færøerne. Rent faktisk betales der med øget færøsk gældsættelse til den danske stat for at Den Danske Bank slap af med betydelige tab og tabssrisici.

Undervejs i dette forløb måtte gennemsnitligt hver tiende i den færøske befolkning forlade Færøerne p.g.a. gæld; da ejendomsverdiene var blevet halveret, mens belåningen af ejendomme var uændret og p.g.a. manglende arbejdsmuligheder. Omfanget af den økonomiske krise kan bl.a. ses af, at bruttonationalprodukt faldt til 2/3 af det gamle niveau (et fald af en størrelse, som ellers kun er set i Østlande).

Embætisvældi

Efterhånden som forløbet og disse begivenheder gik mere og mere op for folk på Færøerne, hemmelige notater kom frem, og det blev kendt, at der var dannet en embedsmandsgruppe i den danske statsadministration, der igennem lang tid og i stort omfang beskæftigede sig med færøsk økonomi uden færøernes viden, gav det anledning til, at en række spørgsmål, der stadig ikke er besvaret, be-

gyndte at blive rejst. Blandt de mest centrale er flg.: Når den danske stat ifølge den ellers uklare hjemmestyrelse har det absolutte og overordnede ansvar for pengepolitikken, hvordan kunne staten så overhovedet på lovlig vis indgå aftalen oktober 1992 og efterfølgende aftaler og derved så at sige fraskrive sig sit ansvar? Et spørgsmål, der aldrig er taget stilling til.

Og hvorfor blev der ikke stillet samme krav til kapitaltilførsel til Føroyabanken (Den danske Bank-ejede bank) i 1992 som til Sjövinnubanken, når bankforretningerne stort set var ens?

Hvorfor reduceredes Finansstilsynets krav om størrelsen af kapitaltilførslen til mindre end det halve, så kapitaltilførslen i praksis blev at kaste gode penge efter dærlige? Hvorfor ville den danske regering under nærmest ultimative betingelser have, at Landstyre skulle acceptere, at Den Danske Bank blev mindre-talsaktionær i begge banker?

Hvorfor skulle det færøske Landstyre købe Den Danske Bank ud af Færøerne? Hvorfor oprettedes en institution, som Finansieringsfonden af 1992, der, som det viste sig nogle år efter, ikke engang var et lovligt oprettet organ, med den opgave at disponere over Færøernes nyoptagne danske statsmilliardlån uden bestemmende færøsk indflydelse?

Disse og andre spørgsmål diskuteredes intens på Færøerne og blev baggrund for Lagtingets (det færøske parlaments) enstemmige ønske om en dommerundersøgelse.

Dómarakanning

En dommerundersøgelse, der uafhængigt af politiske og økonomiske interesser, skulle klargøre forløbet for nutidige og kommende generationer af færinger og måske give anledning til efterfølgende erstatningsansøgninger.

Denne dommerundersøgelse blev som bekendt afslået af regeringen med støtte af de konservative, hvilket gav anledning til også en politisk dyb krise i forholdet mellem Færøerne

og Danmark. Da det blev klart, at noget måtte gøres, vedtog regeringen bakket op af de konservative i stedet i foråret 1995 en uafhængig advokatundersøgelse. Færingerne accepterede at medvirke, da en dommerundersøgelse ikke kunne opnås, men lagde i den forbindelse afgørende vægt på uafhængighedsproblematikken.

Det er nu, efter at undersøgelsen har været i gang i ca. to år, blevet klart af nye afsløringer, at de involverede advokaters forbindelse til Den Danske Bank gør det umuligt at tale om uafhængighed, og at undersøgelsen ikke mere har et formål. Samtidig er tiden gået, så en ny undersøgelse vil tage så meget tid, at det færøske Landstyre vil være ude af stand til at anlægge erstatningssag med Den Danske Bank. Kort sagt, en gordisk knude er skabt. Hvad kan gøres? Efter min mening er kun en politisk løsning mulig.

Skulu gjalda eina milliard í part

En politisk løsning er ikke en ny tanke. Jeg foreslog det selv i februar 1993, og på et lidt senere tidspunkt kom der fra færøsk side forslag om en politisk løsning, der indebar, at krisen burde finansieres ved, at Landstyre betalte 1 milliard kroner. Den Danske Bank 1 milliard kroner, og den danske stat 1 milliard kroner.

Mon ikke statsminister Poul Nyrup med Færøernes hængende som en mølsten om halsen op til et valg set i bakspejlet ville have handlet anderledes i dag?

Og mon ikke danske erhvervsinteresser med de nuværende olieperspektiver på Færøerne ville have anlagt en anden strategi i dag en den kortsigtede strategi, som Den Danske Bank valgte at føre i Færøbanksagen? Selv om tiden er gået, og en politisk løsning i dag vil se anderledes ud og ikke involvere Den Danske Bank, er en politisk løsning alligevel formentlig den eneste mulighed for at opretholde hjemmestyret og for at sikre en anstændig behandling af færøske borgere i rigsfællesskabet.

En politisk løsning må

Lise Lyck, danskur búskaparfrøðingur heldur, at ein politisk loysn eigur at fáast á »gordiska knútinum«, sum i er komin millum Føroyar og Danmark - har danska stjórnin hevur dugað alt ov illa at hagrætt málið. Hon heldur, at ein loysn kundi verði, at landstýrið, stjórnin og Den Danske Bank guldur eina milliard í part

pga. de stedfunde begivenheder, som der er redegjort for ovenfor, nødvendigvis indeholde et erstatningsbælt til Færøerne, men også en undskyldning for en mangelfuld dansk forvaltning af færøske rigsfællesskabsinteresser og -rettigheder, som forhåbentlig kan være med til at genskabe færøernes tillid til den danske stat og afhjælpe mange danskeres flove smag over rigsfællesskabets forvaltning.

Samtidig er det vigtigt at gøre sig klart, at det er noget af et offer at kræve, at nuværende og kommende færinger skal leve med et stort hul i deres historie.

Óheft ríkisfelagsskapsforum

En politisk løsning må samtidig indeholde en revision af statens forvaltning af hjemmestyret, og måske også en revision af selve hjemmestyreloven.

Forvaltningen bør revideres efter følgende retningslinier. Det overordnede pengepolitiske ansvar bør ikke forvaltes af staten, men af Nationalbanken. For at Færøernes økonomi kan fungere, må Færøerne have bedre muligheder for inddragelse i udenrigspolitiske aktiviteter og for at udnytte Udenrigsministeriets aktiviteter og ekspertise. Dette er nødvendigt p.g.a. globaliserings- og internationaliserings øgede betydning for at få en økonomi til at fun-

gere tilfredsstillende, og fordi samhandel er livsnerven for hjemmestyreområderne, hvis de ikke skal udvikle sig til at blive helt afhængige af indkomstoverførsler fra den danske stat. Disse nævnte problemstillinger er også relevante for Grønland.

Der bør etableres et uafhængigt Rigsfællesskabsorgan med ekspertise i hjemmestyret, der kan rådgive den danske stat og hjemmestyreområderne i økonomiske, kulturelle og politiske forhold af betydning for Rigsfællesskabet. Et sådant organ bør også have en anden meget vigtig opgave, nemlig en formidlingsopgave til offentligheden og til udlandet om rigsfællesskabsanliggender.

For en egentlig revision af Hjemmestyreloven taler, at den løse formulering i mange tilfælde udelukker en ansvarsplacering, og at lovens uklare formulering specielt efter krisen kan være en betydelig transaktionsomkostning og barriere for færøsk udvikling.

Medmindre en politisk løsning findes nu, er det mest sandsynligt, at rigsfællesskabet ophører. Ikke som opfyldelse af et langsiget politisk mål hverken på Færøerne eller i Danmark, men som resultat af en uanstændig dansk Færøpolitik. Folketingspolitikere bør vedkende sig deres ansvar og handle nu.

(Kelda Lise Lyck og Jyllandsposten)